„Jejich vlastní stát jim láme páteř, hází je do ždímajícího bubnu propagandy a výměnou za mlčení jim servíruje imperiální kokain.“

Kuba Benedyczak

Diagnóza: Rusko

O Rusech za časů putinismu

přeložila Anna Šašková Plasová

absynt prokletí/reportéři




absynt

Kuba Benedyczak

Diagnóza: Rusko

O Rusech za časů putinismu

Přeložila Anna Šašková Plasová

Obsah

11 Ruské srdce plné kokainu

19 1. Nekrofilie
23 (Příliš) krátký Alexej
33 Člověk hmyz
51 Nekropolitika
55 Smrt už neexistuje

59 2. Apatie
63 Uprdelismus
69 Malý uprdelismus
75 Velký uprdelismus
83 Dětský uprdelismus
87 Uprdelismem je Rusko živo
89 Uprdelismus náš vezdejší

103 3. Posttraumatický syndrom
107 Ruská vzpoura
115 Nemilovaní
147 Vítězství sovětské tetky

153 4. Masochismus
157 Jezdci právokalypsy
169 Dvanáct apoštolů
185 Poslední pomazání

191 5. Alzheimer
195 Děda
203 Norimberk

231 6. Mesiášský komplex
235 Apoštol lepších zítřků
241 Sto roků samoty

277 7. Porucha s bludy
281 Sluhové a zrádci národa
295 Zombík
303 Goodbye, America
317 Vzpoura otroků

327 Rusko. Nic osobního?

337 Poděkování
339 Poznámky
341 Bibliografie
357 Zdroje českých překladů citací použitých v knize

Po Říjnové revoluci se miliony Rusů zachraňovaly útěkem do zahraničí. Nejčastěji vzdělaní lidé, někdy i bohatí. Právě takový ruský emigrant seděl jednoho večera v elegantní pařížské restauraci. Dosyta najedený se rozhlížel po hostech, potom se zamyslel nad nedopitým litrem dobře vychlazené vodky a povzdychl si: „Ach... Člověk by se vysral do klavíru... Ale kdo tu porozumí ruské duši?“



Kniha byla vydána za podpory polského Knižního institutu
(Instytut Książki) v rámci Překladatelského programu ©Poland.

Copyright © Jakub Benedyczak
Cover art © Pavlína S. Morháčová
Translation © Anna Šašková Plasová
ISBN 978-80-8203-739-8

Ruské srdce plné kokainu

Sedíš s mastnými vlasy ve starých děravých adidaskách a týden nepraném triku – v metru, v klubu, na lavičce. Nebo si jdeš po půlnoci na benzínku pro tři pivka. Vlastně ani není důležité, co a kde děláš, protože se v každé situaci cítíš jako *fuckin' king of life.* Vlk z Wall Street a lví král v jednom. Právě tak působí kokain, droga, která tě požehná všemocnou energií. Jenže když se pak ráno podíváš do zrcadla, zjistíš, že Leonarda DiCapria ničím nepřipomínáš a tvoje vlasy mají k Simbově lví hřívě sakra daleko. V nejlepším případě vypadáš jako jeho kámoš, prase bradavičnaté Pumba – savec z čeledi prasatovitých.

Jenomže kokain s tebou na rozdíl od cracku a vodky nevymete podlahu, nerozseká tě na sračky a dojezd má vcelku snesitelný – koneckonců, je to královská droga. A protože se neklepeš a navzdory všemu máš pořád svoje promočený adidasky a triko, někdy dokonce i šampon na vlasy, tak se nějak žije. Čas od času sjedeš vydatnou lajnu, díky čemuž nemusíš hloubat nad tím, proč máš pořád tytéž adidasky, totéž mizerný triko a na zrcadle několikaletou prasklinu, protože nemáš na nový. Ostatně... kdo normální by se takhle ptal, kdo by se na sebe díval střízlivýma očima, když se místo toho může cítit jako *fuckin' king of life*?

Přesně takhle žijí putinovští Rusové. Žijí a nepřemýšlejí. Proč výskyt HIV v jejich zemi dosahuje úrovně nejchudších

afrických zemí? Proč dvaadvacet procent z nich nemá doma normální záchod a chodí kadit „na lyžaře“ do díry v zemi? Jak se to stalo, že maličká Jižní Korea je z hlediska technologického pokroku pro Rusko stejně vzdálená jako macbooky pro děti z burundské školy? Proč ruské nemocnice vypadají, jako by je neopravovali od dob Nikity Chruščova, a ruští vojáci Ukrajince nejen znásilňují a vraždí, ale taky jim kradou staré pračky a spodky? Na takové věci se putinovští Rusové neptají, protože jejich vlastní stát jim láme páteř, hází je do ždímajícího bubnu propagandy a výměnou za mlčení jim servíruje imperiální kokain.

Imperiální kokain čili víra v moc Ruska – víra provázená neurózami a obsesemi – kompenzuje Rusům všechno. Že je stát drezíruje opaskem, zbavuje je práv a důstojnosti. A že jako v tom starém vtipu nedělá život Rusů bohatší a modernější, ale alespoň jim sebere, co se mu zachce. Rusové to ale snesou, pakliže dostanou svůj příděl velmocenské drogy.

Rusko je největší na světě. **Protože je impérium.**

Putin/Ivanov/Smerďakov jsou dobří. **Pokud budují impérium.**

Rusko průměrně každých pět let vyvolá válku. **Protože může. Protože je impérium. (Má s tím někdo problém?)**

Válka je vyvrcholení ruského kokainového rauše. Když Rusko vyvolá válku, zachvátí Rusy euforie. Jejich první tajemník nebo úřadující prezident může pak v průzkumech počítat s osmdesátiprocentní podporou, za což by se politici v demokratických zemích rozkrájeli. V průběhu války Rusové nepřítele upřímně nenávidí a jsou připraveni položit život za vlast. Cítí vzrušení, polovina světa se přece bojí jejich vojáků a nukleárních hlavic, což je pro ně totéž co respekt. Rusové se zkrátka opájejí násilnou mocí svého

násilného státu. Zapomínají na svoje smradlavé triko a neexistující hajzlík, a když kokainová fáze pomine, krmí se příslibem té příští.

Ty lajny nesjíždějí proto, aby se dobře bavili, ale proto, aby se nemuseli rozhlédnout střízlivýma očima kolem sebe a pokládat si otázky o Rusku, o jeho realitě a především o sobě samých. Rusové se pohybují ve smyčce ze skladby dua Kukon & Julia Mikuła *Kokain ti nepomáhá v depresi (Kokaina nie pomaga ci w depresji):*

V libovolným ohozu budeš kurva sexy,
máš ráda lásku propletenou s agresí,
kokain ti nepomáhá v depresi,
před spaním prášek, zapij ho pepsi,
slibuju ti, že zejtra se to zlepší.

Nejtragičtější a nejžalostnější je to, že když Rus sjede svoji imperiální lajnu, dokáže věřit tomu, že putinovské Rusko je skutečně impérium, schopné a oprávněné určovat řád na téhle planetě. Že přinese světu morální obnovu, že hájí ruskojazyčné obyvatelstvo na celém glóbu a že Čína a USA – země s jedenáctkrát větším HDP – by k němu měly přistupovat jako k sobě rovnému jen proto, že má hromadu nukleárních hlavic, které by mohly Západ rozjebat na maděru.

Je v tom případě možné Rusům porozumět a mluvit s nimi? Ale jistě, pokud akceptujeme, že Rusko je polygamické, dialektické a schizofrenní. Že nemá konečnou definici, a proto tolik trápí sebe i svět. Sám jsem nikdy nedokázal v Rusku vydržet déle než dva měsíce. Vyháněla mě odtamtud jeho realita fungující ve zrychleném módu, která mi způsobovala závratě a mdloby. Musel jsem se vrátit do Polska, abych se poradil s lékařem nebo lékárníkem.

Bude to znít jako rouhání, ale mám Rusy pořád rád. A moc. S nikým jiným se mi nepovídá tak dobře jako s nimi. Nikde jinde pro mě cestování není tak intelektuálně osvěžující jako v ruském světě. Právě mezi Rusy se cítím jako dítě v hračkářství, protože v nich neustále objevuju něco nového. Zároveň vím, že jsou nemocní, potřebují dlouhodobou léčbu, usilovnou terapii a potom intenzivní práci na sobě. Právě o nich je tato kniha – o Rusech sužovaných chorobami. O lidech, kteří měli záblesk střízlivosti, ukázali, kolik je v nich tvůrčího potenciálu a že dokážou být inteligentní, atraktivní a sexy. Znovu v nich však převážila patologická historie a ta stará kurva Rusko, zlá a krutá, která potenciál i sex-appeal sežrala a nabídla totéž, co vždycky: plný tác imperiální drogy.

Nájezd imperiálního kokainu je samozřejmě jen začátek – příčina nemocí, jimiž Rusové trpí. Narkoman přece dělá i jiné věci, než že užívá drogy. Aby to mohl dělat, krade a podvádí, někdy se pere a zabíjí. Potom trpí bludy, poruchami paměti i vnímání. Možná dokonce ztrácí schopnost milovat. Tohle všechno mohou být projevy samostatných chorob, ale u závislého člověka vyplývají ze závislosti a jsou její funkcí.

Tuto knihu jsem rozdělil na kapitoly, z nichž každá pojednává o jedné ze sedmi nemocí sužujících ruskou společnost. Navázal jsem tak na křesťanskou koncepci sedmi hlavních hříchů. Udělal jsem to, protože ruská ideologie a propaganda se odvolávají na křesťanskou symboliku střetu dobra se zlem. Rusové fungují v militaristické, fašistické, neototalitární diktatuře – s pravoslavím, ale bez Boha na rtech.

Nepíšu o sedmi hříších, ale o sedmi chorobách, abych o Rusku rozprávěl racionálně a neupadl do náboženské exaltace nebo mlhavé metafyziky. Nechci opakovat známou

hloupost Winstona Churchilla, že Rusko je „hádanka zahalená v záhadě uvnitř tajemství", protože bych pak zase ztroskotal na mytické ruské duši, již vláda této země tolik miluje. Už několik set let se nám přece vysvětluje, že Rusové jsou natolik nemateriální, paradoxní a tajemní, že je nutné jim vládnout specifickými metodami, které my, hlupáci ze Západu, nikdy nepochopíme. Nepochopíme onu tajemnou mentalitu, tajemné lidi v tajemné zemi se stejně tajemnými chorobami. Prosím vás! Neduhy ruské společnosti je možné a nutné nazývat pojmy ze slovníku vědy a medicíny. Obyvatelé Ruska nejsou mimozemšťané, aby k nim nepronikalo naše vědění a náš jazyk popisu reality – vždyť i sami Rusové obojí po staletí rozvíjeli.

Prameny všech použitých citací z knih, článků, filmů, hudebních skladeb, videí z YouTube a statistických údajů lze dohledat v bibliografii na konci knihy. Citace z děl nepřeložených do polštiny uvádím ve vlastním překladu.

Poznámka k českému vydání: Tam, kde to bylo možné, byl využit existující překlad do češtiny. Jejich autorům a autorkám děkujeme.

LIDOVÁ MOUDROST O RUSKU

Ruská duše

Rusko rozumem nepochopíš

Rusko je stav mysli

Ukrajina bez Putina

Petrohrad je ruské okno do Evropy

Putinovi zbývá šest měsíců života

Rusák je prostě Rusák

Rusové mají rádi, když je někdo drží zkrátka

Rusko je benzínka převlečená za stát

Rozpad Ruska ještě tento týden

Dávám Rusákovi rok, maximálně dva

S ruSSkými trolly je třeba zatočit jako se švábы

Putine, táhni do prdele

Ruská válečná lodi, jdi do prdele

Rusko je stará kurva, Rusko je pojebaný

Pohlaď hrubiána – kousne tě,
kousni hrubiána – pohladí tě

Nedej Bože vidět ruskou vzpouru –
nesmyslnou a nemilosrdnou

Rusko je jako bonboniéra
(Forrest Gump poté, co doběhl na Kolský poloostrov)

1. Nekrofilie

Nekrofilie je porucha sexuální preference, v níž jako stimulační podnět slouží lidské ostatky. Anil Aggrawal, profesor soudní medicíny z Nového Dillí, světová autorita v oblasti nekrofilie, rozlišuje deset typů této poruchy, z nichž jen menšina zahrnuje sexuální kontakt se zemřelými:

Role-play nekrofilie – spočívá v tom, že jedna osoba předstírá mrtvou, aby druhá osoba mohla dosáhnout vzrušení. Mrtvé tělo se nevyužívá.

Romantická nekrofilie – týká se lidí, kteří si po smrti blízké osoby ponechají její či jeho tělo, někdy je mumifikují. Mohou v jejich přítomnosti spát, jíst nebo s nimi dokonce provádět sexuální činnosti.

Fantazijní nekrofilie – dosahování sexuálního vzrušení pomocí fantazií o sexuálním styku se zemřelým.

Taktilní nekrofilie – dosahování sexuálního vzrušení prostřednictvím dotýkání se mrtvého těla, které ale nevede k sexuálnímu styku. Dotyčný si může hledat zaměstnání v místech, kde dochází ke kontaktu s těly zemřelých.

Fetišistická nekrofilie – dosahování sexuálního vzrušení odřezáváním částí mrtvých těl.

Agresivně-maniakální nekrofilie – pachatele vzrušuje mrzačení těl. Může se pojit s nekrofágií neboli konzumováním mrtvých těl lidí či zvířat.

Oportunní nekrofilie – spočívá v častém kontaktu nesexuálního charakteru s mrtvými těly při současně zachované sexuální preferenci živých osob. Absence nekrofilních sexuálních fantazií.

Pravá nekrofilie – sexuální preference mrtvých těl dominuje nad ostatními způsoby uspokojování sexuálních potřeb.

Homicidální nekrofilie – podmínkou sexuálního uspokojení je kontakt s mrtvým tělem osoby, kterou pachatel sám zbavil života. Často se jedná o sériovou činnost.

Exkluzivní nekrofilie – sexuální preference je omezena výhradně na zemřelé. Tento typ nekrofila je schopný všeho, aby mrtvé tělo získal.

(Příliš) krátký Alexej

Devítiletý Alexej perfektně chápal, proč ten pohledný vysportovaný Čečenec odvádí právě jeho za budovu, aby mu tam udělil výchovnou nakládačku (tak se vyjádřil: „Dostaneš výchovnou nakládačku.“) Je menší než kamarádi a při těle, takže bylo nejjednodušší ho chytit. Nechápal ale, odkud se u nich na dvorku ten podělaný Čečenec vzal. To ale zase přesně věděl mladý asistent z Lomonosovovy univerzity Michail Chodorkovskij, který tomu všemu přihlížel.

Příběh z jara roku 1987 mi vyprávěl příjemce „výchovné nakládačky“ Alexej Čadajev, pozdější *speechwriter* prezidentů Vladimira Putina a Dmitrije Medveděva a ideolog vládnoucí strany Jednotné Rusko.

Vedle moskevského dvorku, kde si Alexej hrával s kamarády, se v té době nacházel Chemicko-technologický institut Lomonosovovy univerzity. Právě tam tehdy čtyřiadvacetiletý Chodorkovskij pracoval. Byl nesmělý a mírně chraptěl. Po večerech využíval univerzitní laboratoře k tomu, aby tu s dalšími absolventy a členy Komsomolu nelegálně zpracovával přírodní suroviny. Ty následně prodával na volném trhu, který byl v Sovětském svazu v době perestrojky teprve v plenkách. Onoho jara se k Michailovým spolupracovníkům připojil třiadvacetiletý Vladislav Surkov. Jeho máma byla Ruska, táta čečenský důstojník

specnazu, který je nedávno opustil kvůli jiné ženě. Inteligentní a ambiciózní Vladislav bleskově pochopil, že coby rusko-čečenský panchart odnikud svoje šance na společenský vzestup nejlépe podpoří, když si osvojí maximálně bezohlednou, cynickou a brutální životní strategii.

Jednoho dne si Michail Vladislavovi postěžoval, že na náměstí Musskaja poblíž institutu, kam chodí s kolegy o pauzách na pivo, jim banda harantů rozbíjí láhve. Rozbijou je a zdrhnou, rozbijou je a zdrhnou. Vladislav se zasmál, protože na místě těch harantů by dělal přesně totéž. Kdo by si nechal ujít možnost pozlobit tyhle směšné šprty, kteří tě stejně nechytí, protože mají brýle jogurtovky a zakopávají o vlastní nohy? Ale slíbil Michailovi, že to s nimi vyřídí. Před násilím sice upřednostňoval přesvědčování, protože je účinnější, ale když šlo o takové drobnůstky, násilí bylo jako metoda příhodnější. Musíš jen vědět, proč ty lidi biješ – jestli je chceš ponížit, zastrašit, nebo zneškodnit –, protože podle toho je budeš mlátit. Tahle záležitost byla prostá: haranty je třeba zastrašit.

O několik dní později si Alexej se čtyřmi kamarády ani nevšimli Čečence, který mezi ně vběhl. První dostal facku, druhému bleskurychle podrazil nohy a poslal ho k zemi. Z prchající trojice si Vladislav vybral korpulentního chlapce. Popadl ho za límec, za zdí Institutu mu na hlavu vylil obsah pivní láhve a pověřil ho zodpovědným úkolem: vyřiď kamarádům, aby šprty v brýlích už nikdy neotravovali, nebo se „k tomuhle rozhovoru ještě vrátíme“. Na odchodnou mu přidal ještě lepanec za ucho.

Události roku 1987 byly předzvěstí budoucího rozložení sil celé trojice v době, kdy už byl u moci Putin. Alexej Čadajev se stal *speechwriterem* prezidentů Putina a Medveděva a politrukem vládnoucí strany Jednotné Rusko.

Čečenec Vladislav Surkov byl jeho šéf, Putinův blízký poradce a ideolog putinovského Ruska. Inťouš Michail Chodorkovskij se stal jedním z nejmocnějších oligarchů devadesátých let, ale v roce 2003 na Putinův pokyn zamířil na jedenáct let do lágru; následně Rusko opustil.

Když jsem si téměř čtyřicetiletého Alexeje Čadajeva prohlížel zblízka, pochopil jsem, proč si ho Surkov vyhlédl jako oběť. Ten by neutekl ani polským fotbalistům, protože měl všechno příliš krátké – krátký krk, krátké nohy, drobná chodidla a malé ruce. Zároveň měl tento ošklivý špinavý blondýn pronikavý a pozorný pohled, který svědčil o tom, že tě poslouchá a že má smysl se s ním bavit. Během našeho rozhovoru neustále obracel v rukou elektronickou cigaretu a smál se vlastním vtipům, které vůbec nebyly vtipné. Především byl ale uhnětený z drzého nihilismu charakteristického pro ruské demiurgy propagandy ze Surkovovy suity.

V praxi to spočívalo v tom, že Čadajev odpovídal na otázky v souladu s bonmotem svého bosse: „Vždycky říkej, co si myslíš, nikdy neříkej, co víš." Neboli: Buď tak upřímný, aby nebylo poznat, jestli jsi skutečně takový sprosťák, nebo jenom provokuješ.

Ptám se ho na protikorupční kampaň Alexeje Navalného a on odpovídá:

„Musíte pochopit vztah Rusů ke korupci. Když Rus křičí jako Navalnyj: ‚Zloději a podvodníci!', chce tím říct, že by taky chtěl být u moci a krást tolik co Putin." Ptám se na Putina a on ho bez okolků zdrbne, jako by pro něj nepracoval: „Putin je povahou anarchista, moc pro něj znamená rozkoš nepodléhat vlastnímu právu, které mu slouží výhradně k tomu, aby ke každému Rusovi předem přistupoval jako k potenciálnímu zločinci."

Myslel jsem, že bere vážně alespoň svoji práci, koneckonců každý nepíše projevy prezidentům, ale kdepak:

„Dejte mi s tím pokoj. Naši politici podstrkují lidem, jako jsem já, různá slova, dejme tomu ‚konzervatismus' nebo ‚nanotechnologie', a potom očekávají, že z nich vyčarujeme národní ideologii, která uchvátí masy. Nedávno se během sjezdu Národní fronty v Petrohradu někdo ptá: ‚A kde je velká idea?' Na to vedle mě sedící Vjačeslav Volodin, mluvčí Státní dumy, vstane a říká: ‚Tady sedí filozof Čadajev, on vám všechno vysvětlí.' No, tady máte velkou ruskou ideu!"

Když mluvíš s Rusem, který je „upřímný, až to bolí", musíš samozřejmě vážit jeho slova. Nikdy nevíš, jestli ti říká to, co chceš slyšet, nebo ti předkládá verzi doporučenou od nadřízených, nejčastěji z Federální bezpečnostní služby (FSB). Mně se však jeho nihilismus líbil, protože měl samozřejmě téměř ve všem pravdu. Zatímco my na Západě rozebíráme vyhlídky ruské demokracie, svržení Putina a boj proti odvěké korupci, on zevnitř viděl, jak moc jsou ruští politici cyničtí a líní a společnost pasivní a zkažená – s ním samotným v čele. A jak učí Surkov: přetavit to v účinnou propagandu je jediné, co s tím můžeš udělat. Možná bych měl Čadajeva dokonce dodnes rád, jenomže – abych parafrázoval slova Leszka Millera – opravdového nihilistu nepoznáš podle toho, jak začíná, ale podle toho, jak skončí. A Čadajev se ukázal jako nihilista na baterky.

Jeho životopis je čirá postmoderna – nesmyslný, nesourodý, nelogický. Bydlel poblíž Lomonosovovy univerzity čili v Centrálním administrativním okruhu, vyrůstal v intelektuální, nomenklaturní a dobře situované rodině. Tím překvapivější je, že si na sklonku existence SSSR vybral pravoslavný duchovní seminář a vzdělání završil doktorátem z filozofie. Je ale jedno, kde bydlel, důležitější je, že se

v patnácti letech stal pomocníkem poslance Státní dumy Viktora Aksjučice. To je typické pro ruské „protekční děti", které jsou od mala dosazovány na fiktivní posty v mocenských strukturách, aby získávaly konexe a zkušenosti.

Po celá devadesátá léta přelétával Čadajev z květu na květ: od protijelcinovských poslanců, přes jelcinovské ministry, až přistál u Borise Němcova. Ačkoli po jeho boku strávil několik slušných let jako poradce, po zavraždění Jelcinova „mladého vlka" na Rudém náměstí v roce 2015 neprojevil žádné sympatie ani lítost. A právě z toho byl ušitý Čadajevův nihilistický oblek: tvůj známý dostal dvě kulky do týlu za opoziční činnost, a ty o něm vyprávíš s pohrdavou ironií. Na jeho nihilistické mapě světa znamenali jelcinovští demokrati i putinisti totéž. Ti první v roce 1993 poslali armádu na poslance Dumy včetně Čadajevova tehdejšího šéfa, poslance Aksjučice. Výsledkem byla smrt několika set lidí. O rok později zfalšovali prezidentské volby, v roce 1996 rozpoutali válku v Čečensku a po celá devadesátá léta porušovali vlastní ústavu a používali škaredé triky. Spratek Čadajev byl jejich kluk pro všechno, mnohdy i na špinavou práci.

„Takže čím že se podle vás demokrati lišili od Putina?" zeptá se mě, aniž by čekal odpověď. „V roce 1999, měsíc před volbami, se Němcovův Svaz pravicových sil nacházel na hranici pětiprocentního prahu pro vstup do Dumy. Jeden z jeho blízkých spolupracovníků vymyslel, že si zvýšíme popularitu pomocí radikálů, kterým zaplatíme, aby před stranickou kanceláří křičeli: ‚Americké agenty do Dumy nepustíme!' Domluvili jsme se za nevelkou sumu s mladými komunisty Sergeje Udalcova, ale udělal jsem fatální chybu, protože jsem jim dal celou částku předem. Zlili se tak, že tam vůbec nepřišli."

Když se ukázalo, že s Putinovým nástupem jelcinovští demokrati jako Němcov prohráli, Čadajev od nich bleskurychle utekl. Jeho živlem byla politika uvnitř systému. Uchytil se jako poradce u různých druhořadých poslanců vládnoucí strany Jednotné Rusko, jimž psal programy a projevy a navrhoval volební kampaně. Tehdy ho vzal pod křídla Gleb Pavlovskij – Putinův blízký politický poradce v první dekádě jeho vlády. To pod jeho dohledem pomáhal vymýšlet politické technologie odůvodňující nutnost umlčovat média, potlačovat opozici a pošlapávat justici. Dvacátník Čadajev s úsměvem na rtech přispěl ke stvoření putinovské nestvůry, čímž si vysloužil povýšení v režimních strukturách. Stal se šéfem politického oddělení Jednotného Ruska, a díky tomu začal blíže spolupracovat se Surkovem, který mu před lety vlepil jednu za ucho a nyní byl ruským vrchním ideologem a kremelskou šedou eminencí.

Stejně jako před dvaceti lety popadl Surkov mladšího Čadajeva za límec, ale tentokrát jej dosadil na post *speechwritera* nového prezidenta Dmitrije Medveděva.

„Psal jsem projevy Putinovi i Medveděvovi," říká mi Čadajev a vypouští ke stropu páru z elektronické cigarety. „Putin pracuje na obsahu svých textů velmi důkladně, několikrát je kontroluje, přemýšlí, co a jak říct. Zato Medveděva zajímá především to, jak bude působit, jestli ho budou mít za dostatečně moderního a inteligentního; proto všechny ty jeho technologické vychytávky a citáty. Medveděvovi věstím trudný osud. Tenhle politik, který každou chvíli kouká do zrcadla, jestli dobře vypadá, se už zesměšnil tolikrát, že častěji si Rusové utahovali snad jen z Gorbačova."

Po Putinově návratu do Kremlu v roce 2012 se Čadajev potuloval po různých redakcích, radil politikům a zakládal

instituty, kde opět pracoval na „velké národní ideji“, což byla cesta, jak snadno vydělat peníze. V roce 2013 pronesl Putin sérii proslovů, v nichž s odvoláním na fašizujícího filozofa Ivana Iljina a spisovatele nacionalistu Fjodora Dostojevského popsal konzervatismus jako ruskou národní ideu. Pro lidi jako Čadajev se na „oprášení“ Iljina a Dostojevského z Kremlu vyřinuly potoky peněz. Čadajev peníze bral, proč by ne, ale přinejmenším věděl, že se účastní nesmyslného divadla. Tehdy byl ještě nihilista se sebeúctou.

„Víte, zúčastnil jsem se jedné takové akce,“ říká Čadajev a usmívá se spíš pro sebe než pro mě. „Bývalý prezident Tatarstánu tam zakončil proslov slovy: ‚Základní podmínkou vytvoření stabilního režimu v Rusku je rozvoj zemědělství.‘ No paráda, říkal jsem si, kdyby nás dobyli Marťané, taky by řekl, že základní podmínkou dobrých vztahů s Marsem je rozvoj zemědělství. Chápete, moje práce spočívá v zařízkávání reality výmysly typu ‚velká idea spojenectví Ruska s planetou Mars‘.“

Po anexi Krymu a rozpoutání války na Donbase se Čadajeva ujal člověk, který je podle mě jedním z nejvýznamnějších kandidátů na Putinova nástupce. Předseda Státní dumy Vjačeslav Volodin je krutý, energický a efektivní člověk. Ačkoli celá Moskva ví, že je skrytý homosexuál, bezohledně a s důsledností kata prosadil zákony odsuzující LGBT+ jedince k šikaně a životu v nejvíce homofobním státu Evropy. Volodin zapojil Čadajeva do projektů propagujících ideu *Novorossiji* (Novoruska) a *russkogo mira* (ruského světa), tedy obnovení ruského impéria na postsovětském území. Od té doby Čadajev čím dál častěji cestuje do separatistických republik na východě Ukrajiny, kde vychvaluje výhody plynoucí z připojení k Moskvě, jež přináší lidstvu štěstí. Při každé cestě však přece musí vidět, že jím

hlásané myšlenky udělaly z Donbasu (vedle Súdánu či Eritrei) jedno z nejhorších míst na zemi. S každým vystoupením, jejichž část je k nalezení na YouTube, je ostatně vidět jeho narůstající únavu.

Definitivní konec Čadajevova nihilismu nastává po ruské invazi na Ukrajinu v roce 2022. Nejdříve napíše knihu *Putin a jeho hodnoty*, následně výměnou za ředitelské posty v nepříliš významných nadacích cestuje po celém Rusku a anektovaných ukrajinských obvodech. Pronáší tam pseudofilozofická, pseudonáboženská, bájivá vyprávění o válce a světovém poslání ruského národa. Z nihilistického ideologa kouřícího elektronické cigarety, který se ironicky vyjadřuje o Putinovi, Medveděvovi i Surkovovi, se Čadajev stává válečným politrukem zodpovědným za ideovou osvětu vojáků a podmaněné společnosti.

Životopis (příliš) krátkého Alexeje trefně shrnuje dialog z filmu *Big Lebowski* bratří Coenů:

„Waltře, to jsou nacisti?"

„Ne, Donny, ty lidi jsou nihilisti, nemusíš se bát!"

Rok 2023 kdesi v dobytém doněckém obvodu. Školní tělocvična. Hlediště se skládá z několika desítek plastových židlí, na každé druhé sedí civilista nebo voják. Nad slabě osvětleným jevištěm visí velké plátno, na které se promítá powerpointová prezentace s titulem *Kognitivní válka*. Pod plátnem sedí Alexej Čadajev v civilní bundě s nárameníky připomínající uniformu. V malých tlusťoučkých packách drží mikrofon, do něhož shromážděným vysvětluje:

Západ vede proti Rusku kognitivní válku, ve které používá technologii cíleného e-marketingu. Na základě digitálních stop, které zanecháváte na internetu, vytváří big data,

a díky tomu vám rozumí mnohem lépe, než vy rozumíte sami sobě. Následně každého z vás vtáhne do té části virtuálního světa, která je pro něj výhodná z hlediska vlastních zájmů. Pokud se naučíme před kognitivními útoky bránit, naučíme se chránit ruské podvědomí a psychofyziologii. Nejzajímavější otázka celé téhle válečné historie zní: proč jsme právě my, Rusové, tak odvážní? Proč nikdo jiný neměl dost munice na to, aby se postavil destruktivnímu Západu? Toto je Velké tajemství Boží prozřetelnosti, krásné a velice inspirativní. Pane Bože, čím jsme si to zasloužili? Nejsme přece nejpravdivějšími lidmi na této planetě, a přesto sis nás vyvolil k boji, v němž je – slovy Fjodora Dostojevského – bitevním polem srdce člověka.

Člověk hmyz

Nedávno jsem si znovu přečetl Dostojevského. Cítím k tomu člověku téměř fyzický odpor. Byl to bezpochyby génius, ale jeho představa o Rusech coby svatém, vyvoleném národu, jeho kult utrpení a ta falešná volba, již nabízí, ve mně vyvolávají chuť rozcupovat ho na kousky.

Anatolij Čubajs v rozhovoru pro list Rossijskaja Gazeta, 2004

Vlastně bych se géniem ruské literatury devatenáctého století ani nezabýval, protože kdyby chtěl někdo dělat Polákům psychoanalýzu skrze Słowackého a Mickiewicze, sarmatismus a dělení Polska, klepal bych si na čelo. Kde jsou Kordian, *dziady* a poručík Skrzetuski, a kde Polsko okupované Žabkami, zbrázděné elektrokoloběžkami a ojetými auty z Německa? Jenomže Fjodor Dostojevskij zosobňuje ruský režim a ruský režim zase mluví a přemýšlí v intencích Dostojevského, když si stanovuje archaické, mesianistické úkoly jako vystřižené z literatury devatenáctého století, které nejúplněji formuloval právě autor *Zločinu a trestu*. A ten režim je na to imperiálně, kokainově hrdý.

Dostojevského navíc oživili sami Ukrajinci, oběti ruské invaze. Mnozí z nich, včetně možných budoucích laureátů Nobelovy ceny za literaturu – Oksany Zabužkové, Serhije Žadana a Jurije Andruchoviče –, zaútočili na ruskou kulturu, a zvláště na Dostojevského, jehož obvinili, že značně

přispěl k ruskému imperialismu a kolonialismu. Podle mého názoru je dobře, že jeho mrtvolu vytáhli z hrobu, ale špatně, že to udělali jen proto, aby na ni naplivali. Ve válečné vřavě se soustředili na Dostojevského imperialismus a nevěnovali pozornost tomu, že Rusy kazil na mnohem hlubší úrovni. V roce 2021, kdy uplynulo dvě stě let od Dostojevského narození, napsal jeho rodák Dmitrij Bykov, spisovatel a kolega ukrajinských literátů, kteří s ním před válkou pili vodku a mluvili rusky, v deníku Novaja Gazeta:

> *Dostojevskij pochopil všechny naše věčné války, protože v nich sám bojoval. Fjodore Michajloviči, jsme tě hodni! Myslím, že všichni ostatní nás pochopili jen částečně, ty však zcela. Liboval sis v úpadku, podzemí, zobrazení člověka jako brouka, parazita či blechy. Jen ty jsi nás skutečně pochopil, protože jsi sám špatný, a čtenářská zkušenost s tvou tvorbou je nedocenitelná – ten tvůj bouřlivý proud slov, ochraptělý, přidušený šepot, to urputné souchotinářské šeptání... Dostojevský, jsi ruská děvka. Jak je to příjemné, že jí Evropa tak ráda vystrašeně podlézá!*

Moji ruští respondenti se k interpretování putinovského Ruska prostřednictvím Dostojevského staví velmi skepticky. Dokonce i umělci. Spisovatel Dmitrij Gluchovskij a režisér Ivan Vyrypajev mi shodně řekli, že Dostojevským příčiny ruské agrese vůči Ukrajině vysvětlovat nelze, protože k tomu „je potřeba seriózní vědecký traktát“. A kromě toho je absurdní si myslet, že všichni Rusové přemýšlejí stejně jako jeho literární hrdinové. Podle mého názoru to ale trochu vytěsňují, protože když poukážu na konkrétní motivy v Dostojevského próze či publicistice, nezavřou pusu a naše debata pokračuje dál.

Než jsem se ocitl mezi čtyřma očima s prostitutkou, s níž jsem si domluvil rozhovor, otevřela mi spiklenecky dveře od bytu šikmooká bordelmamá, gastarbeiterka z Kyrgyzstánu – malá, kyprá třicátnice. Byla jedním z mála faktorů, který do toho ponurého sovětského bytu vnášel pozitivní energii. Když jsem si vyzul boty – bordel nebordel, v Rusku se boty zouvají, přes to nejede vlak – zareagovala nadšeně na moje tyrkysové ponožky s veselými ředkvičkami a nabídla mi čaj na zahřátí. Následně mě s rezolutní zdvořilostí buldozeru vstrčila do pokoje dívky, s níž jsem byl domluvený a která souhlasila, že si se mnou popovídá, protože jsem byl známý jejího kamaráda. Nedovolila mi nahrávat a neřekla mi jméno, dokonce ani to, které používala v práci. Ostatně to ona nakonec vedla rozhovor se mnou, a ne naopak.

Tehdy, v roce 2019, jí bylo osmadvacet let. Pocházela ze Samary, *milionniku* v jihozápadním Rusku (tak se v Rusku nazývají města nad milion obyvatel. V současnosti je jich i s Moskvou a Petrohradem šestnáct). Po narození dcery se přestěhovala do Moskvy, kde se odehrál náš rozhovor. Ač byla sošná – vysoká a s plnými boky –, sváděla nikoli ženským sex-appealem, nýbrž dívčím kouzlem vyzařujícím z velkých, nevinných očí.

Ruské stránky s erotickou inzercí jsou zaplaveny nabídkami dívek, které samy sebe označují za „individuálky" čili prostitutky pracující samy na sebe v soukromém bytě. Výhodou individuálky oproti bordelové kurtizáně má teoreticky být nabídka GFE (*girlfriend experience*), tedy intimní atmosféra, sex s líbáním a orál bez gumy, za který se nic extra nepřiplácí. Ve skutečnosti je ale většina moskevských individuálek, stejně jako moje dívka ze Samary, zaměstnankyněmi klasické eskortní agentury a jejich nabídky na web

vyvěšují stejně klasičtí pasáci. Když narazí na milionovou krasavici, pronajmou jí vlastní garsonku. Noc s exkluzivní individuálkou přijde na 120–180 000 korun (*přepočteno podle tehdejšího kurzu – pozn. překl.*). Pasáci z toho samozřejmě platí policistům a činovníkům FSB, aby si moc nevšímali jejich internetových stránek, a už vůbec ne jejich bordelů a garsonek. Trik inzerátů levnějších individuálek spočívá v tom, že se klient, který překročí práh bytu a pochopí, že tady žádnou *girlfriend experience* nezažije, cítí natolik trapně, že neudělá scénu a neodejde. A tak zůstane a pokračování je klasické: do pokoje vstoupí pět až deset dívek, on si jednu vybere, následují prachy, sprcha, láska řekněme po francouzsku (bez gumy za příplatek), neosobní sex a po hodině kyrgyzská bordelmamá zaklepe na dveře a oznámí, že čas vypršel.

Dívka ze Samary nepracovala ani v centru města, ani v bordelu pro moskevskou elitu. Byl to několikapokojový byt na jihu Moskvy. Tehdy brala za hodinu pět tisíc rublů, což mělo v ruském hlavním městě kupní sílu, co já vím, 2 000 korun. Na ruské hlavní město vskutku hladová sazba neodpovídající náročnosti vykonávaného zaměstnání.

„Můžeme si zašukat, jestli nejsi proti," řekla bez okolků, což bylo maximálně ruské, protože ačkoli použila sprosté slovo, neznělo to ordinérně. Pronesla to s profesionální něhou poskytovatelky služeb. Díky Stalinovi v Rusku neexistuje rodina, v níž by alespoň jeden člen neseděl nebo nehlídal v gulagu či vězení. Z toho důvodu jsou vulgarismy a vězeňský slang *feňa* – ekvivalent polské *grypsery* – nedílnou součástí běžného jazyka.

„Oukej, jen si skočím do bankomatu," zavtipkoval jsem, po čemž mě strčila na postel a posadila se vedle mě.

„Sergeji, mám takový pocit, že Dostojevskij přinejmenším částečně popsal Putinovo Rusko, ale tvoji rodáci mě s tím poslali k šípku. Říkají, že je to pitomost," stěžuju si spisovateli Sergeji Lebeděvovi. Dobře si rozumíme, určitě proto, že jsme podobně staří – on se narodil, když Jaruzelski vyhlašoval výjimečný stav, já tři roky poté.

„Dostojevskij měl vestavěný neobyčejně citlivý radar na ruskost," říká mi Sergej mírným, ale rezolutním tónem. Svou pravdou si je jistý. „Ti, kteří v Rusku budovali bolševismus a teď sedí v Dumě a v Kremlu, jsou přece všechno jeho psychicky choré literární postavy. Všimni si, že Gogolovy postavy jsou neohrabané, zkorumpované a ubohé, a přesto je to nakonec docela legrační čtení. Na Dostojevském nic legračního není."

„Náš herec Jan Nowicki říkal, že často sedával o samotě s Dostojevským a smál se s ním," odpovídám. „A já to mám stejně. Když ve *Zločinu a trestu* matka Soni Marmeladovové v agónii šílenství vyhání děti z domova a poroučí jim hrát na tamburínu, aby jim lidé dávali peníze, svíjím se smíchy."

„Pokud se svíjíš smíchy, tak se pleteš. Dostojevskij u Rusů vycítil nesmyslný destruktivní pud. Raskolnikovův sen, v němž opilý vozka vlastnoručně utloukl vyhublou herku pro radost kolemjdoucích, to je Rusko na Ukrajině. Rusko bombarduje obytné budovy, vraždí civilisty a Rusové to vesele sledují na obrazovkách televizorů. Tyhle ruské zločiny navíc nemají nic společného s válkou."

„A s čím tedy?"

„Je to ruský pud smrti. Ničení sídlišť je přece z vojenského i politického pohledu nesmyslné. Jde tu o podupání všeho, co žije. Stalin to měl stejně, posílal lidi do lágrů

kdesi v mrazivé stepi jen proto, aby tam pochcípali. Vozka z Dostojevského utloukl vyhladovělou herku přesně stejně jako Stalin lidi v lágrech a Putin Ukrajince."

Dmitrij Travin je profesor politologie z Petrohradu, který před několika lety napsal knihu *Vlastní cesta Ruska. Od Dostojevského ke Končalovskému*. Během rozhovoru se mnou udržuje ponurý výraz, což ještě podtrhuje zábavnost jeho falsetu, který zní, jako by daboval komické video na TikToku ve stylu „tlustý chlápek mluví holčičím hlasem". Navíc kříží ruce na hrudi, jako by se instinktivně před čímsi bránil. Možná má důvod. Kdysi spolupracoval s Alexejem Kudrinem, a to už je vážná věc, protože Kudrin byl téměř dvacet let Putinovým blízkým poradcem pro ekonomiku a finance. Protože byl ale příliš inteligentní a nezávislý, a k tomu svého přítele Vladimira Putina kritizoval za rozpoutávání válek, upadl v nemilost. Zároveň upadl v nemilost i Travin, který působí jako zlomený člověk – nemluví anglicky, takže musí pracovat v Rusku, a ztrácí naději, že se z něj kdy dostane, byť jen na pár dní. Do začátku války přitom neustále cestoval po Evropě, mimo jiné do Polska, kde má mnoho přátel.

„V putinovském Rusku se obrodil ‚člověk z podzemí'," říká Travin. „Neexistují pro něj hranice, které by ve svém existenciálním puzení ‚zavděčit se', neporušil. Tento člověk je zároveň obdařený jasným vědomím sebe samého. Je si naprosto vědom, že nemá žádné tvůrčí talenty, a proto se věnuje špatnostem, podvodům a krádežím, ztěžuje život sobě i všem okolo."

„Je Putin člověk z podzemí?" vyzvídám dál.

„A kým jiným by mohl být, když je Rusko stát z podzemí? Ve dvacátém století zvítězili podzemní bolševici

prostřednictvím revoluce a potom získali vládu. Teď ‚podzemní Rusko', stejně jako Dostojevského člověk z podzemí, vyzývá svět: provokuje, peskuje a ponižuje, ale nedokáže přijít s vlastní civilizační nabídkou, která by přilákala jiné národy. Rusko jen mučí sebe i druhé. To je jeho způsob, jak i sobě samému připomenout, že ještě žije."

Putin je člověk, kterého koncem devadesátých let vytáhli z prostředí zvláštních služeb a kriminálního podsvětí – kágébák, zkorumpovaný úředník spolčený se zločinci a psychopat. Rád riskuje a hraje ostrou hru. Od té doby, co se ujal moci, Rusové neustále testují svoje možnosti, zkoušejí, kolik toho ještě můžou zničit, vyžadovat, anektovat. Putin se svým primitivním ksichtem a dvojsmyslným pochrchláváním v každé třetí větě je připraven porušit další normy a zákony třeba tím, že straší Evropu, že ji roztříští jadernou zbraní anebo že vyhodí do povětří nějakou atomovou elektrárnu. Nebo odvážením tisíců ukrajinských dětí do hloubi Ruska. Chová se úplně stejně jako hrdina *Zápisků z podzemí*, který sám sebe vnímá jako hmyz a který navzdory zásadám aritmetiky touží podmanit si zbytek světa:

> *Ale pro pána krále, co je mi po zákonech přírody a matematiky, když se mi z jistého důvodu ty zákony a dva krát dvě jsou čtyři nelíbí? Samozřejmě, hlavou zeď neprorazím, nebudu-li mít dost síly prorazit ji, ale nesmířím se s ní pouze z toho důvodu, že jsem narazil na kamennou zeď a nemám dost síly.*[1]

Je jasné, že člověk z podzemí mohl Rusům nabídnout pouze násilí a útěk od svobody. On sám si myslí o Rusech totéž co jeho příbuzný, Velký inkvizitor z *Bratří Karamazovových* – lidé „nemohou být nikdy svobodni, protože jsou

to bytosti slabé, mrzké, nicotné a buřičské“ a v konečném zúčtování dají přednost „klidu, ba i smrti před svobodou volby“[2]. Proto ten, kdo Rusům vládne, jim musí brát odvahu, zastrašovat je či odposlouchávat a nutit k těžké práci a výměnou za to jim ve volném čase organizovat nevinnou zábavu. A především je nutné Rusům dovolit hřešit, aby režim mohl v libovolném okamžiku vytasit černou složku nebo policejní kartotéku a přivolat je k poslušnosti: „Budeme jim dovolovat nebo zakazovat žít s jejich manželkami a milenkami, mít nebo nemít děti – všechno podle míry jejich poslušnosti – a budou se nám podrobovat vesele a radostně.“[3]

Travin říká, že kdyby ruští politici – od Putina po řadové poslance – mohli říkat nahlas to, co si myslí, zněli by přesně jako Velký inkvizitor. Není to literární výtvor, ale opravdová mapa smýšlení ruského režimu o Rusech a lidech vůbec. Nejdřív kontrola a manipulace, až potom vše ostatní.

„Vy tam v Samaře máte takové super tramvaje,“ zahájil jsem rozhovor se sošnou prostitutkou, jako bych soutěžil o titul nejhoršího baliče roku, a její rodnou Samaru jsem si navíc spletl s Volgogradem, kde skutečně svištící rychlé podzemní tramvaje.

„Tramvaje?“ zahleděla se mi do očí, v nichž hledala stopy drogového rauše. Dál seděla sebejistě na posteli, zatímco já si nesměle mnul ruce. Odpověděla velmi opatrně: „Tramvaje… jsou asi… v každém… ruském městě?“

„Ale ne podzemní!“

„Podzemní? To je… asi… metro?“ V tu chvíli se rozhodla, že musí převzít otěže rozhovoru, protože má ve voze blázna, s nímž se řítí přímo do zdi. „Ty nevypadáš na Němce.“